

IZABELA NOWACKA*

UPRAWNIENIE DO UCHYLENIA SIĘ OD SKUTKÓW WADLIWEGO OŚWIADCZENIA WOLI NA GRUNCIE PROJEKTU KSIĘGI PIERWSZEJ KODEKSU CYWILNEGO

Przedmiotem niniejszego artykułu jest przedstawienie konstrukcji uprawnienia do uchylenia się od skutków wadliwie złożonego oświadczenia woli na gruncie projektu księgi pierwszej kodeksu cywilnego¹, powstałego w wyniku prac Komisji Kodyfikacyjnej Kodeksu Cywilnego przy Ministrze Sprawiedliwości. Analiza poszczególnych przepisów projektu zostanie dokonana z uwzględnieniem ich porównania w stosunku do przepisów obecnie obowiązujących. Z uwagi na fakt, że konstrukcja uprawnienia do uchylenia się od skutków wadliwego oświadczenia woli została w projekcie rozbudowana w sposób znaczący w stosunku do obecnie obowiązujących przepisów, w zakresie występujących różnic konieczne będzie sięgnięcie do dotychczasowego dorobku orzecznictwa i doktryny. Ponadto, w uzasadnieniu projektu pojawia się wiele odniesień do obcych porządków prawnych, w tym także do powstających projektów prawa europejskiego. W omawianym zakresie niewątpliwie największe znaczenie mają tutaj obecnie obowiązujące: kodeks cywilny niemiecki, kodeks cywilny francuski i kodeks cywilny holenderski, zaś wśród projektów prawa europejskiego Draft Common Frame of Reference² (dalej: DCFR). Odesłania te wskazują, że twórcy projektu w procesie jego powstawania bazowali niejednokrotnie na rozstrzygnięciach dokonanych już wcześniej w zagranicznych

* Autorka jest doktorantką w Katedrze Prawa Cywilnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego.

¹ Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego przy Ministrze Sprawiedliwości, *Księga pierwsza Kodeksu cywilnego. Projekt z uzasadnieniem*, Warszawa 2009.

² Projekt powstał w 2008 r. przy współpracy tzw. Acquis Group oraz Study Group on a European Civil Code, współfinansowanej ze środków Komisji Europejskiej; dostępny pod adresem: http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf.

systemach. Z tego też względu podczas refleksji nad interpretacją przepisów projektu uzasadnione wydaje się sięgnięcie do dorobku orzecznictwa i doktryny wypracowanych na gruncie odpowiednich systemów prawnych, do których twórcy projektu czynią odwołanie.

I. KONSTRUKCJA I PRZESŁANKI SKORZYSTANIA Z UPRAWNIENIA DO UCHYLENIA SIĘ OD SKUTKÓW PRAWNYCH WADLIWEGO OŚWIADCZENIA WOLI

Polski system prawny wprowadza dwie kategorie wad oświadczenia woli, różniące się skutkami, jakie pociąga za sobą wystąpienie wady dla ważności i skuteczności złożonego oświadczenia woli. Pierwsza kategoria wad to wady powodujące bezwzględną nieważność czynności prawnej. Na gruncie obecnie obowiązującego kodeksu cywilnego do wad tych zalicza się brak świadomości lub swobody składającego oświadczenie woli w chwili jego składania oraz pozorność czynności prawnej. Druga kategoria wad to wady pociągające za sobą względną nieważność czynności prawnej, a więc skutkujące możliwością wzruszenia wadliwej czynności przez uchylenie się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli. W obecnie obowiązującym kodeksie cywilnym uprawnienie do uchylenia się od skutków prawnych przysługuje składającemu oświadczenie w razie wystąpienia błędu, w tym także wywołanego podstępnie, lub w razie złożenia oświadczenia pod wpływem groźby.

Projekt księgi pierwszej kodeksu cywilnego modyfikuje przesłanki uzasadniające skorzystanie z uprawnienia do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli. Podstawą dla skorzystania z tego uprawnienia jest bowiem nie tylko złożenie oświadczenia woli pod wpływem błędu, na podstawie art. 117 § 1 projektu, bądź skutek groźby, zgodnie z art. 120 projektu. Możliwość taka przysługuje uprawnionemu także w przypadku, gdy szczególne okoliczności, w jakich się znajduje, jak przede wszystkim: przymusowe położenie, stosunek zależności, niedoświadczenie, niezaradność życiowa, zostaną wykorzystane przez drugą stronę czynności prawnej w złej wierze do uzyskania rażąco nadmiernej lub nieuczciwie uzyskanej korzyści, jak przewiduje art. 121 § 1 projektu. Ostatnia z wymienionych wad jest najbardziej zbliżona do uregulowanego w art. 388 k.c. wyzysku. Na gruncie projektu księgi pierwszej kodeksu cywilnego wystąpienie wad oświadczenia woli zarówno w postaci błędu i groźby, jak i w postaci wyzysku powoduje względną nieważność wadliwej czynności prawnej³.

³ Wyjątek w tym zakresie przewiduje art. 121 § 2 projektu, który stanowi, że jeżeli ze względu na okoliczności wymagają tego dobre obyczaje, czynność prawna dokonana przez wykorzystanego jest nieważna.

Uprawnienie do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli przysługuje wyłącznie osobie, której oświadczenie jest obarczone wadą. Podobnie jak na gruncie obecnie obowiązującego kodeksu cywilnego co do zasady z uprawnienia tego nie może korzystać adresat wadliwego oświadczenia woli⁴, choć projekt księgi pierwszej kodeksu cywilnego przewiduje taką możliwość w przypadku wystąpienia tzw. błędu wspólnego, a więc w sytuacji gdy oświadczenia obydwu stron czynności dotknięte są wadą. Problematyka błędu wspólnego została zaproponowana między innymi w projekcie Draft Common Frame of Reference i konstrukcja przesłanek, które muszą być spełnione, aby można było mówić o błędzie, została przez twórców projektu księgi pierwszej kodeksu cywilnego w dużej mierze zaczerpnięta z art. II.–7.201 DCFR. Z wystąpieniem błędu wspólnego mamy do czynienia wówczas, gdy strony pozostawały w błędzie co do tej samej okoliczności, o której wiedziały lub powinny były wiedzieć, że jest istotna dla co najmniej jednej z nich, a żadna ze stron nie wywołała tego błędu⁵. W przypadku gdy zajdą powyższe okoliczności, uprawnionymi do uchylenia się od skutków prawnych złożonego oświadczenia woli są obydwie strony wadliwej czynności prawnej, o ile pozostawały w błędzie o istotnym charakterze. W pozostałych przypadkach uzasadniona ochrona została przyznana wyłącznie składającemu wadliwe oświadczenie, które na gruncie projektu, w zakresie wad powodujących względną nieważność czynności prawnej, jest zawsze wynikiem podlegającego negatywnej ocenie zachowania drugiej strony czynności.

Uprawnienie do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli ma charakter uprawnienia kształtującego. Ten typ uprawnień wyróżnia spośród innych typów praw podmiotowych w szczególności ta cecha, że służy ono bezpośrednio do samodzielnego ukształtowania przez uprawnionego treści stosunku zobowiązaniowego, co może polegać na utworzeniu, zniesieniu lub modyfikacji tegoż stosunku⁶. Samodzielność działania uprawnionego wyraża się w tym, że jest ono konieczną, a zarazem wystarczającą podstawą do wywołania zmian w sferze stosunku prawnego. Z uwagi na tę cechę uprawnień kształtujących dają się one odróżnić od uprawnień do żądania ukształtowania stosunku prawnego przez orzeczenie sądowe⁷. W tym ostatnim przypadku to orzeczenie sądowe, nie zaś wyłącznie wola uprawnionego wyrażona w prawem przewidziany sposób, jest przesłanką do ukształtowania stosunku prawnego.

⁴ B. Lewaszewicz–Petrykowska: *Wady oświadczenia woli w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 1973, s. 172.

⁵ Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego przy Ministrze Sprawiedliwości, *Księga pierwsza Kodeksu cywilnego. Projekt z uzasadnieniem*, op. cit., s. 130.

⁶ P. Machnikowski: *Uprawnienia kształtujące w zobowiązaniowych stosunkach prawnych (w:) O źródłach i elementach stosunków cywilnoprawnych. Księga pamiątkowa ku czci prof. Alfreda Kleina*, pod red. E. Gniewka, Zakamycze 2000, s. 239.

⁷ *Ibidem*, s. 242.

Realizacja uprawnienia kształtującego zmierza bezpośrednio do ukształtowania stosunku prawnego, co oznacza, że celem działania uprawnionego jest doprowadzenie do pewnej zmiany w sferze uprawnień i obowiązków stron stosunku prawnego bądź przez jego wykreowanie i zmianę, bądź przez wygaszenie tego stosunku, nie zaś dochodzenie świadczenia czy też realizacja obowiązku. Uprawnionemu przysługuje możliwość wyboru pomiędzy realizacją swego uprawnienia a brakiem jego realizacji. Powzięcie przez niego decyzji o realizacji uprawnienia i złożenie jednostronnego oświadczenia woli o uchyleniu się jest wystarczające do wywołania wspomnianych wyżej skutków prawnych. Druga strona stosunku prawnego nie ma możliwości wpływania na skutki, jakie wywołuje skorzystanie z uprawnienia kształtującego, nie może również zasadniczo przeszkodzić w realizacji tego uprawnienia, zależy to bowiem wyłącznie od decyzji uprawnionego. Rola sądu zaś sprowadza się do ustalenia skutków realizacji uprawnienia kształtującego, bez możliwości wpływania na stan prawny istniejący między stronami, a ukształtowany wola osoby, której przysługuje uprawnienie kształtujące⁸.

Konstrukcja uprawnienia do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli na gruncie obecnie obowiązującego kodeksu cywilnego odpowiada istocie uprawnienia kształtującego w czystej postaci. Działania uprawnionego zmierzają bezpośrednio do wywołania skutku w postaci unieważnienia czynności prawnej dotkniętej wadą, a zatem do zniesienia stosunku prawnego istniejącego między stronami tejże czynności. Dla unieważnienia czynności prawnej będącej podstawą dla istniejącego między jej stronami stosunku prawnego wystarczające jest złożenie przez uprawnionego oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych złożonego oświadczenia woli. Oświadczenie to ma charakter samodzielny, druga strona czynności prawnej nie może wpłynąć na treść oświadczenia o uchyleniu się od skutków wadliwej czynności prawnej ani też zapobiec unieważnieniu czynności prawnej⁹. Wyrok wydany przez sąd w sprawie dotyczącej prawidłowości uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli ma charakter deklaratoryjny. Sąd może jedynie stwierdzić, po zbadaniu okoliczności sprawy, że stosunek prawny istniejący między stronami wygasł wskutek złożenia przez uprawnionego oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli lub też że stosunek prawny wiąże strony, bowiem nie zostały spełnione przesłanki uzasadniające uchylenie się od skutków prawnych czynności prawnej stanowiącej jego podstawę.

Uprawnienie do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli na gruncie projektu księgi pierwszej kodeksu cywilnego ma niewątpliwie charakter uprawnienia kształtującego. Rozwiązania przyjęte w obecnie obowiązującym kodeksie cywilnym uległy jednak znaczącej modyfikacji mającej, jak się

⁸ B. Lewaszkiewicz-Petrykowska: *Wady...*, *op. cit.*, s. 172.

⁹ Postanowienie SN z dnia 12 października 2005 r., III CK 48/05, LEX nr 191867.

wydaje, na celu złagodzenie surowych konsekwencji, z jakimi wiąże się wykonanie uprawnienia do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli. Twórcy projektu zdecydowali się na przyznanie osobie, której oświadczenie dotknięte było wadą, nie tylko uprawnienia do zniesienia stosunku prawnego powstałego w oparciu o to oświadczenie, lecz także do modyfikacji tegoż stosunku prawnego. W pewnych okolicznościach uznano możliwość wpływania na skutki złożenia oświadczenia o uchyleniu się również przez drugą stronę czynności prawnej. Ponadto, zwiększono rolę sądu, który wyposażony został, przy spełnieniu wskazanych w projekcie przesłanek, w możliwość kształtowania treści stosunku prawnego konstytutywnym orzeczeniem. Osłabiony zatem został ściśle kształtujący charakter uprawnienia do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli, co zostanie omówione szerzej w kolejnych akapitach.

II. WYKONANIE UPRAWNIENIA DO UCHYLENIA SIĘ OD SKUTKÓW PRAWNYCH WADLIWEGO OŚWIADCZENIA WOLI

Wykonanie uprawnienia do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli przez uprawnionego, a więc przez osobę, której oświadczenie dotknięte było wadą, następuje przez złożenie jednostronnego oświadczenia woli o uchyleniu się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia. Taki sposób wykonania uprawnienia, wynikający wprost zarówno z art. 88 § 1 obecnie obowiązującego kodeksu cywilnego, jak i z art. 122 § 1 projektu jest charakterystycznym sposobem wykonania uprawnienia kształtującego.

Na gruncie art. 88 § 1 k.c. uchylenie się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli złożonego innej osobie powinno nastąpić względem tejże osoby. Przypadek dwustronnych czynności prawnych nie nasuwa poważniejszych wątpliwości co do sposobu wskazania adresata oświadczenia o uchyleniu się. Oświadczenie to powinno wówczas zostać złożone drugiej stronie czynności prawnej. Jednoznacznie ustalenie kręgu osób, którym powinno zostać złożone oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych wadliwej jednostronnej czynności, nastęrcza więcej trudności. W tym zakresie należy odróżnić dwa przypadki, z których pierwszy dotyczy sytuacji, gdy oświadczenie woli jest kierowane do innej osoby. Artykuł 88 § 1 k.c. przesądza, że w takich okolicznościach oświadczenie woli o uchyleniu się od skutków prawnych czynności dotkniętej wadą powinno zostać złożone osobie, do której wadliwe oświadczenie było kierowane. Drugim przypadkiem, budzącym największe wątpliwości, jest sytuacja, gdy wadliwe oświadczenie jest kierowane do nieoznaczonego kręgu adresatów. Rozwiązanie tego problemu, w braku stosownej regulacji kodeksowej, zostało wypracowane przez doktrynę, której przedstawiciele są zgodni, że oświadczenie woli o uchyleniu powinno być wówczas złożone

osobie zainteresowanej skutecznością wadliwego oświadczenia¹⁰. Podobne rozwiązanie przyjęli twórcy projektu księgi pierwszej kodeksu cywilnego w art. 122 § 1, który stwierdza, że w przypadku gdy wadliwe oświadczenie woli skierowano do nieoznaczonego kręgu osób, uchylenie się od skutków prawnych, które ono wywołało, następuje przez złożenie oświadczenia osobie bezpośrednio zainteresowanej utrzymaniem wadliwego oświadczenia w mocy.

Dla złożenia oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli kodeks cywilny w art. 88 § 1 wymaga dochowania formy pisemnej. W braku ustawowego zastrzeżenia rygору nieważności w przypadku niedochowania tej formy oświadczenia należy przyjąć, że forma pisemna jest formą *ad probationem*. Oznacza to, że niedochowanie tej formy nie skutkuje nieważnością czynności prawnej w postaci uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia woli, lecz wywołuje ewentualne trudności dowodowe. Twórcy projektu księgi pierwszej kodeksu cywilnego zdecydowali się na odejście od obecnie obowiązujących wymogów co do formy. Oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli może zatem zostać złożone w dowolnej formie, w tym w każdej formie szczególnej przewidzianej w obecnie obowiązującym kodeksie cywilnym. Istotnym *novum* jest wprowadzenie do projektu księgi pierwszej kodeksu cywilnego formy dokumentowej, przez którą rozumie się, zgodnie z art. 105 i 106 projektu, w szczególności taką formę oświadczenia woli, która umożliwi jego zachowanie i odtworzenie, a także ustalenie osoby składającej oświadczenie. Oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli będzie zatem mogło zostać złożone także w tej formie, a więc na przykład przy użyciu poczty elektronicznej. Nie jest również wykluczone złożenie ustnego oświadczenia o uchyleniu.

Z treści oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli powinno jasno wynikać, że uprawniony ma wolę uwolnienia się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego wadliwie. Jak wskazuje Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 13 stycznia 2010 r.: „Składający oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli nie ma obowiązku używania w nim określonych słów czy formułek. Nie ma więc znaczenia, czy użyje słowa »uchylam się«, czy też posłuży się jakimkolwiek innym, jeżeli z oświadczenia wynika, że nie traktuje czynności prawnej za ważną i wiążącą go”¹¹. Oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli powinno zatem zostać złożone w sposób niebudzący wątpliwości co do tego, że celem działania uprawnionego jest chęć unieważnienia czynności prawnej¹². Stwierdzenie to zachowuje aktualność zarówno na gruncie obecnie obowiązującego kodeksu cywilnego, jak i na gruncie projektu księgi pierwszej kodeksu cywilnego.

¹⁰ M. Piekarski (w:) F. Błahuta i in.: *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, Warszawa 1972, s. 221; B. Lewaszkiwicz–Petrykowska: *Wady...*, *op. cit.*, s. 173.

¹¹ Wyrok SN z dnia 13 stycznia 2010 r., II CSK 239/09, LEX nr 560847.

¹² B. Lewaszkiwicz–Petrykowska: *Wady...*, *op. cit.*, s. 174.

Z problemem zarówno treści, jak i formy oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli związane jest ściśle zagadnienie możliwości złożenia tego oświadczenia w sposób dorozumiany. Na gruncie kodeksu cywilnego wyrażony został pogląd wykluczający możliwość złożenia tego oświadczenia *per facta concludentia*¹³. Pogląd ten nie wydaje się jednak do końca trafny. Nie ulega wątpliwości, że oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli, złożone w sposób dorozumiany, nie może nasuwać wątpliwości co do zamiaru wywołania określonych skutków prawnych, w tym przypadku w postaci unieważnienia czynności prawnej przez uprawnionego. Z tego też względu należałoby odrzucić możliwość wyrażenia woli uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli przez odstąpienie od spełnienia świadczenia po rozpoczęciu biegu terminu do uchylenia się od skutków prawnych złożonego oświadczenia. W takim wypadku pojawia się bowiem wątpliwość, czy uprawniony działa z zamiarem uwolnienia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli, czy też nie spełnia świadczenia z innych przyczyn. Możliwe są jednak i takie sytuacje, w których wola uprawnionego będzie wynikała z jego zachowania w sposób niebudzący wątpliwości, nie zostanie jednak przez niego wyrażona językowo. Jako przykład można wskazać tutaj zachowanie uprawnionego do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli polegające na zwrocie drugiej stronie czynności prawnej wszystkiego, co od niej otrzymał w wykonaniu zobowiązania, oraz przedstawienie jej dokumentu będącego podstawą wykrycia błędu przez uprawnionego. *Lege non distinguente* należałoby zatem dopuścić możliwość dorozumianego uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli zarówno na gruncie obecnie obowiązującego kodeksu cywilnego, jak i projektu księgi pierwszej kodeksu cywilnego.

W treści oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli może być wyrażona, na podstawie obecnie obowiązującego kodeksu cywilnego, wyłącznie wola unieważnienia wadliwej czynności w całości. W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2003 r. czytamy, że „możliwość uchylenia się od skutków wadliwego oświadczenia woli jest prawem podmiotowym kształtującym. Uprawniony może skorzystać z tego prawa i doprowadzić do nieważności umowy jako całości, nie może natomiast uchylić się jedynie od niektórych postanowień umowy z zamiarem pozostawienia w mocy pozostałych. Działający pod wpływem błędu nie może skutecznie dążyć do doprowadzenia przez takie oświadczenie do obowiązywania czynności prawnej takiej treści, jakiej życzyłby sobie, gdyby błędu nie popełnił”¹⁴. Stanowisko to było kwestionowane przez niektórych przedstawicieli doktryny¹⁵. Jego przyjęcie prowadzi do wniosku, że w sy-

¹³ B. Lewaszkiewicz–Petrykowska: *Wady...*, *op. cit.*, s. 174; A. Janiak (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, *Część ogólna*, pod red. A. Kidyby, Warszawa 2009.

¹⁴ Wyrok SN z dnia 19 listopada 2003 r., V CK 477/02, LEX nr 175975.

¹⁵ A. Kozaczka: *Błąd jako wada oświadczenia woli. Od błędu w pobudce do błędu usprawiedliwionego*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Rozprawy i Studia*, t. XXIII, Kraków 1961, s. 122.

tucji gdy uprawniony złoży oświadczenie ujawniające jego wolę uchylecia się od niektórych skutków wadliwej czynności prawnej, należy wówczas uznać, że oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli nie zostało skutecznie złożone lub że oświadczenie to prowadzi do zniweczenia w całości skutków czynności prawnej, w zależności od tego, do jakich wniosków prowadziła będzie ocena zamiaru strony, która dokonała wadliwej czynności. Skutki w postaci kształtowania sytuacji prawnej stron wadliwej czynności prawnej zostały ograniczone wyłącznie do możliwości zniweczenia łączącego strony węzła prawnego, którego podstawą była wadliwa czynność prawna, bez możliwości powołania się przez uprawnionego na brzmienie art. 58 § 3 k.c. utrzymującego w mocy część czynności prawnej w sytuacji, gdy nieważnością są dotknięte tylko niektóre postanowienia tej czynności, chyba że z okoliczności wynika, iż bez postanowień dotkniętych nieważnością czynność nie zostałaby dokonana. Sankcja nieważności bezwzględnej, o której mowa w art. 58 § 3 k.c., odnosi się bowiem wyłącznie do tych sytuacji, gdy nieważność jest wynikiem sprzeczności pomiędzy treścią czynności prawnej a przepisem ustawy lub gdy czynność ma na celu obejście ustawy.

Twórcy projektu księgi pierwszej kodeksu cywilnego odrzucili *explicite* przyjmowane dotychczas rozwiązanie. Artykuł 123 projektu stwierdza, że jeżeli przychylenie się od skutków oświadczenia woli dotyczy jedynie części czynności prawnej, do niej ograniczają się skutki uchylecia się. W dalszej części przepisu czytamy, że w takim przypadku stosuje się przepisy o częściowej nieważności czynności prawnej. Oznacza to, zgodnie z art. 101 § 1 projektu, że w przypadku uchylecia tylko w części skutków czynności prawnej w pozostałym zakresie czynność prawna pozostaje w mocy, chyba że co innego wynika z treści lub celu ustawy lub z dobrych obyczajów. Na podstawie paragrafu drugiego tegoż artykułu czynność prawna będzie jednak nieważna, jeżeli jej treść lub inne okoliczności wskazują, że bez części dotkniętych nieważnością czynność prawna nie zostałaby dokonana, chyba że z treści lub celu ustawy albo dobrych obyczajów wynikać będą inne konsekwencje prawne.

Sformułowanie przepisu art. 123 projektu w taki sposób, jak omówiono powyżej, niesie za sobą dwie doniosłe konsekwencje. Po pierwsze, przepis ten umożliwia złożenie przez uprawnionego oświadczenia woli o uchyleniu się wyłącznie od części skutków wadliwej czynności prawnej. W związku z powyższym, jeżeli spełniona zostanie przesłanka wskazana w art. 123, tj. jeżeli błąd, groźba lub wyzysk będą dotyczyły jedynie niektórych postanowień czynności prawnej dokonanej między stronami, uprawniony będzie mógł swym oświadczeniem woli doprowadzić do unieważnienia wyłącznie w tej części czynności prawnej. Oznacza to przyznanie uprawnionemu możliwości nie tylko zniesienia łączącego strony stosunku prawnego, lecz także jego modyfikacji. Wywołanie ograniczonych tylko do części czynności prawnej skutków jest jednak uzależnione od tego, czy czynność prawna,

z uwagi na jej treść lub towarzyszące jej dokonaniu czynności, zostałyby dokonana także bez postanowień dotkniętych nieważnością. Nie będzie zatem co do zasady możliwe uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli w części dotyczącej tych postanowień, które stanowią *essentialia negotii* umowy. I w tym zakresie projekt dopuszcza jednak wyjątki. Na podstawie art. 101 § 2 projektu czynność prawna będzie mogła zostać unieważniona w części, nawet gdy jej treść lub inne okoliczności wskazują, że bez objętych nieważnością części czynności nie została by ona dokonana, jeżeli z treści przepisów prawa albo z dobrych obyczajów będą wynikały inne skutki niż bezwzględna nieważność całej czynności, w tym w szczególności gdy nieważne postanowienia zostaną zastąpione przepisami ustawy. Ponadto, uprawniony będzie mógł uchylić się w części od skutków prawnych wadliwego oświadczenia nawet w braku przesłanek, o których mowa w art. 101 § 1, a więc gdy wadliwe oświadczenie woli zostanie pozbawione postanowień przedmiotowo istotnych dla tego typu czynności dokonanej pierwotnie przez strony, o ile spełnione zostaną przesłanki ważności innej czynności prawnej i jeżeli wolę jej dokonania można przypisać stronom wadliwej czynności. Wniosek taki płynie z brzmienia przepisu art. 102 projektu, regulującego konwersję nieważnej czynności prawnej.

Jak wyżej wspomniano, drugą istotną konsekwencją przyjęcia takiego brzmienia przepisu art. 123 projektu, które jednoznacznie wskazuje, że jeżeli przyczyna uchylenia się od skutków oświadczenia woli dotyczy jedynie części czynności prawnej, do niej ograniczają się skutki uchylenia się, jest możliwość przyjęcia, że w przypadku gdyby uprawniony do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli złożył oświadczenie o uchyleniu bez określenia zakresu postanowień wadliwego oświadczenia, które uznaje za nieważne, należałoby przyjęć częściową nieważność czynności, jeżeli wadą dotknięta była tylko część czynności prawnej. Przepis art. 123 projektu jest z całą pewnością wyrazem przyjęcia przez jego twórców reguły interpretacyjnej *favor contractus*, jako jednej z naczelných reguł interpretacyjnych wyrażonych w projekcie, podobną zresztą rolę odgrywa ta reguła na gruncie art. 121 projektu. Wątpliwości natomiast może budzić sytuacja, kiedy to uprawniony oświadcza w sposób niebudzący wątpliwości, że jego zamiarem jest uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli w całości, podczas gdy wadą obciążona jest wyłącznie część czynności prawnej. Ścisłej, należałoby zastanowić się, czy samo złożenie przez uprawnionego oświadczenia o uchyleniu się od całości skutków prawnych częściowo wadliwego oświadczenia można uznać za okoliczność, o której mowa w art. 101 § 2 projektu, a więc okoliczność wskazującą, że bez części dotkniętych nieważnością czynność nie zostałaby dokonana. Wydaje się, że stanowisko przyjmujące taką interpretację nie zasługuje na aprobatę. Należy w pierwszej kolejności zwrócić uwagę na cel art. 123 projektu, którym z całą pewnością było zapewnienie utrzymania skuteczności umowy w jak najszerszym zakresie. Po wtóre, należałoby raczej zbadać całokształt okoliczności, które mogłyby wskazywać na to, czy bez dotkniętego nieważnością postanowienia doszłoby do

zawarcia umowy, a więc w szczególności cel umowy oraz zachowanie stron przed i po zawarciu umowy, na które wskazuje art. 87 projektu. W przypadku gdy z okoliczności tych można byłoby wyprowadzić wniosek, że zachowanie uprawnionego zmierza do łatwego uwolnienia się od umowy w całości, podczas gdy jego zamiar zawarcia umowy nawet bez postanowień dotkniętych nieważnością trudno poddać wątpliwości, należałoby przyjąć, że oświadczenie o uchyleniu dotyczy tylko części czynności prawnej. Należy w tym miejscu poczynić dodatkową uwagę dotyczącą błędu, który co do zasady powinien mieć charakter istotny, aby można było powołać się nań jako na przesłankę uzasadniającą uchylenie się od skutków prawnych złożonego oświadczenia woli. Artykuł 117 § 1 *in principio* projektu stwierdza, że błędzący może uchylić się od skutków prawnych swego oświadczenia woli, jeżeli nie złożyłby oświadczenia tej treści, nie będąc w błędzie. Wydaje się, że przez oświadczenie, o którym mowa w tym przepisie, należy rozumieć nie tylko czynność prawną jako całość, lecz także te postanowienia umowy, czy też innej czynności prawnej, które z uwagi na ich treść mogłyby stanowić przedmiot samodzielnej czynności prawnej, dającej się niejako wyodrębnić od reszty postanowień, bez których czynność jako całość nie mogłaby zostać dokonana. Tym samym należałoby uznać, że uchylenie się w części od skutków czynności prawnej dotkniętej wadą w postaci błędu jest dopuszczalne.

Jak już wspomniano, uprawniony do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli może w pierwszej kolejności określić w treści oświadczenia o uchyleniu, że jego zamiarem jest unieważnienie wadliwej czynności w całości. Po wtóre, może on doprowadzić do ukształtowania stosunku prawnego łączącego go z drugą stroną wadliwej czynności przez jego modyfikację, ale ograniczoną do wyłączenia skuteczności pewnych części czynności działanej pomiędzy stronami. Projekt księgi pierwszej kodeksu cywilnego przewiduje ponadto, że przy spełnieniu określonych przesłanek uprawniony może żądać modyfikacji treści czynności prawnej, wykraczającej poza unieważnienie części tejże czynności. Uprawnienie w tym zakresie przyznaje art. 125 § 1 projektu. Uprawnienie osoby, która złożyła wadliwe oświadczenie woli, nie ma już jednak w takim wypadku samodzielnego charakteru. Wspomniany przepis przewiduje bowiem, że na żądanie osoby uprawnionej do uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia woli sąd może, jeżeli wymagają tego względy rozsądku i słuszności, nadać czynności prawnej treść, jakiej można by oczekiwać, gdyby nie wystąpiły okoliczności uzasadniające uchylenie się. Dla wywołania skutku w postaci ukształtowania stosunku prawnego między stronami wadliwej czynności prawnej nie jest zatem wystarczające samo działanie uprawnionego. Modyfikacja czynności prawnej, będącej podstawą łączącego strony stosunku prawnego, następuje na skutek orzeczenia sądu, które w tym przypadku ma charakter konstytutywny. Zmiana treści czynności prawnej może polegać wyłącznie na przyjęciu takich oświadczeń, które strony złożyłyby, gdyby wada nie wystąpiła.

Należy zwrócić uwagę, że komentowany przepis odnosi się do wszystkich typów wad oświadczenia woli powodujących wzruszalność czynności, o których mowa w projekcie, nie zawiera on bowiem żadnych wyłączeń w tym zakresie. Oznacza to, że z żądaniem zmiany treści czynności prawnej przez sąd uprawniony będzie mógł wystąpić zarówno w przypadku wyzysku, co było już możliwe na gruncie art. 388 k.c., jak i w przypadku błędu czy groźby. Tak szerokie ujęcie okoliczności, w których możliwe jest wystąpienie z żądaniem zmiany treści czynności prawnej, przy jednoczesnym ograniczeniu treści orzeczenia sądu wyłącznie do ukształtowania stosunku łączącego strony w sposób, w jaki strony ukształtowałyby go, gdyby wada nie wystąpiła, należy ocenić negatywnie. Dla porównania, projekt DCFR w art. II.–7:207 pkt (2) dopuszcza żądanie sądowej modyfikacji oświadczeń stron w sytuacji wyzysku, zaś na podstawie art. II.–7:203 pkt (3) możliwa jest zmiana przez sąd oświadczenia w przypadku błędu wspólnego stron. W obydwu wspomnianych przepisach znajduje się odniesienie do wzorców, do których w tych przypadkach powinien odwołać się sąd, w celu nadania właściwej treści stosunkowi prawnemu łączącemu strony. W przypadku błędu sąd jest obowiązany ukształtować treść stosunku prawnego w taki sposób, w jaki dokonałyby tego rozsądnie działające strony, gdyby błąd nie wystąpił. Nadanie nowej treści oświadczeniom stron w sytuacji wyzysku powinno zaś następować poprzez ustalenie, co strony mogłyby oświadczyć przy założeniu dobrej wiary obydwu z nich i z uwzględnieniem dobrych obyczajów. Holenderski kodeks cywilny idzie dalej, jeżeli chodzi o ograniczenie przypadków, w których możliwe jest żądanie ukształtowania przez sąd treści oświadczeń stron, które łączy wadliwy stosunek prawny. Na podstawie art. 3:54 § 2 jedynie w przypadku wyzysku (nadużycia okoliczności) dopuszczalne jest żądanie takiego ukształtowania stosunku prawnego łączącego strony, które doprowadzi do odwrócenia niekorzystnych skutków wadliwej czynności. Przepis art. 125 § 1 projektu księgi pierwszej kodeksu cywilnego wprowadza dyrektywę nakazującą przyjęcie przez sąd takich oświadczeń, jakich można by oczekiwać, gdyby nie wystąpienie wady. W uzasadnieniu projektu czytamy, że chodzi o zmianę treści czynności na żądanie strony uprawnionej, tak by odpowiadała ona temu, co najprawdopodobniej byłoby uzgodnione. Wydaje się, że twórcy projektu mieli w założeniu wprowadzenie w omawianym przepisie kryterium obiektywizującego, pozwalającego określić, w jaki sposób sąd powinien ukształtować treść łączącego strony stosunku prawnego. W moim przekonaniu klauzula nie została jednak ujęta poprawnie, nie wskazano bowiem wzorców, jakie sąd powinien wziąć pod uwagę, kształtując ten stosunek. Zasadniczo zgadzam się z twórcami projektu, że mogą wystąpić sytuacje, w których stronie uprawnionej do uchylecia się od skutków wadliwego oświadczenia woli będzie zależało na utrzymaniu istniejącego stosunku prawnego, nawet niezależnie od rodzaju wady, która wystąpiła, choć liczba takich sytuacji w przypadku, gdy podstawą żądania uprawnionego będzie błąd lub groźba, będzie z pewnością bardziej ograniczona niż w przypadku wyzysku. Istnieje zatem powód, dla którego należa-

łoby umożliwić stronie uprawnionej do uchylenia się modyfikację wadliwego stosunku prawnego na drodze sądowej w sytuacji, gdy nie są spełnione przesłanki częściowego uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli. Biorąc pod uwagę fakt, że celem kształtowania stosunku prawnego przez sąd powinno być wyeliminowanie niekorzystnych skutków złożenia wadliwego oświadczenia przez stronę będącą w dobrej wierze, wątpliwe jest, czy sąd powinien ograniczyć się do przyjęcia oświadczeń typowo składanych przez strony znajdujące się w podobnych okolicznościach, lecz różniących się brakiem wystąpienia wady. Warto byłoby moim zdaniem rozważyć, czy nie należałoby przyznać sądowi szerszych uprawnień, pozwalających na kształtowanie stosunku w sposób zmierzający do odwrócenia negatywnych skutków wadliwych oświadczeń. Obecne sformułowanie art. 125 § 1 projektu zdaje się bowiem pomijać fakt, że w okresie między złożeniem wadliwego oświadczenia i wystąpieniem z powództwem o ukształtowanie strony dokonują czynności, które mają wpływ na istniejący pomiędzy nimi stosunek prawny. Skutki tych czynności powinny być brane pod uwagę przez sąd działający na podstawie żądania strony uprawnionej do wystąpienia z powództwem.

III. SKUTKI WYKONANIA UPRAWNIENIA DO UCHYLENIA SIĘ OD SKUTKÓW PRAWNYCH WADLIWEGO OŚWIADCZENIA WOLI

Na podstawie obecnie obowiązującego kodeksu cywilnego uchylenie się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli powoduje wyłączenie możliwości wywołania przez wadliwą czynność jakichkolwiek skutków, a więc nieważność bezwzględną czynności¹⁶. Jak już wspomniano, na gruncie projektu księgi pierwszej kodeksu cywilnego dopuszczono możliwość nie tylko unieważnienia umowy w całości przez wykonanie omawianego uprawnienia kształtującego, lecz także unieważnienia części czynności prawnej, przy zachowaniu skuteczności tych postanowień wadliwego oświadczenia woli, na których wystąpienie wady nie miało wpływu.

Projekt księgi pierwszej kodeksu cywilnego wprowadza także uregulowania, które umożliwiają zniweczenie skutków wykonania przez uprawnionego przysługującego mu prawa kształtującego. W pierwszej kolejności możliwość taką dopuszcza art. 119 projektu, który stanowi, że jeżeli po uchyleniu się od skutków oświadczenia woli spowodowanego błędem druga strona niezwłocznie wyrazi wolę zmiany skutków czynności prawnej, tak jak rozumiał je składający oświadczenie, przyjmuje się, że czynność wywoływała te skutki od chwili dokonania, z wyjątkiem

¹⁶ B. Lewaszkiewicz–Petrykowska: *Wady...*, *op. cit.*, s. 178; A. Janiak (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, *op. cit.*; K. Piasecki: *Kodeks cywilny. Komentarz. Księga pierwsza. Część ogólna*, Zakamycze 2003.

sytuacji, gdy błąd został spowodowany umyślnie przez drugą stronę. Oznacza to, że zachwiany został na gruncie projektu ściśle kształtujący charakter uprawnienia do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli. Druga strona czynności może bowiem, przy spełnieniu wspomnianych przesłanek, jednostronną czynnością prawną przeszkodzić powstaniu skutków uchylenia i doprowadzić do konwalidacji nieważnej czynności prawnej. Uprawnienie drugiej strony umowy ma charakter uprawnienia kształtującego, bowiem może ona jednostronną czynnością prawną zmodyfikować stosunek prawny, który powstał wskutek złożenia wadliwego oświadczenia woli. Zachowanie tejże strony będzie skutkowało konwalidacją czynności prawnej unieważnionej na skutek złożenia oświadczenia o uchyleniu się. Zmiana treści stosunku prawnego łączącego strony jest niczym innym jak zmianą postanowień umowy. Powstaje jednak pytanie o formę czynności prawnej powodującej tę zmianę. Wydaje się, że zastosowanie powinien w tym przypadku znaleźć art. 113 § 2 projektu, mówiący o ekwiwalentności formy umowy i czynności modyfikującej. Przepis ten stanowi, że jeżeli ustawa wymaga dla umowy szczególnej formy, jej zmiana wymaga zachowania tejże formy. Zastosowanie tego przepisu jest wątpliwe, bowiem mamy w tym wypadku do czynienia z modyfikacją postanowień umowy, która przed zmianą umownego stosunku prawnego została unieważniona przez stronę uprawnioną do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli. Wydaje się, że w braku określenia w projekcie wymogów co do formy czynności konwalidującej, należałoby posłużyć się wspomnianym wyżej przepisem, aby zachować pewność obrotu prawnego. Oznacza to, że jeżeli ustawa wymagałaby dla ważności wadliwej czynności prawnej dochowania formy szczególnej, oświadczenie drugiej strony czynności o modyfikacji skutków uchylenia się przez uprawnionego powinno zostać złożone w szczególnej formie przewidzianej dla modyfikowanej czynności prawnej.

Warto zauważyć, że projekt przyznaje drugiej stronie wadliwej czynności prawnej uprawnienia dalej idące niż uprawnienia osoby, która składa wadliwe oświadczenie woli, jeżeli chodzi o możliwość kształtowania istniejącego pomiędzy stronami stosunku prawnego. Dokonującemu wadliwej czynności prawnej przepisy projektu przyznają możliwość potwierdzenia wadliwego oświadczenia bądź uchylenia się, w całości lub częściowo, od skutków prawnych tejże czynności. Nie został on natomiast wyposażony w uprawnienie do samodzielnej zmiany treści łączącego strony stosunku prawnego, którego źródłem jest wadliwa czynność. Może tego dokonać wyłącznie sąd, na wniosek uprawnionego, przy spełnieniu przesłanek wskazanych w projekcie. Druga strona czynności może natomiast ukształtować treść łączącego strony stosunku prawnego jednostronnym oświadczeniem woli bez konieczności występowania na drogę sądową. Rozwiązanie takie determinuje fakt, że to druga strona czynności prawnej godzi się w takim wypadku na pogorszenie swej sytuacji prawnej w stosunku do tej, jaka panowała w okresie obowiązywania umowy, chcąc uniknąć negatywnych konsekwencji uchylenia się od skutków praw-

nych wadliwego oświadczenia przez stronę uprawnioną. W mojej ocenie pominięcie w takich okolicznościach udziału strony, która złożyła wadliwe oświadczenie, należy ocenić negatywnie, ponieważ może prowadzić do niepewności co do tego, jaka jest treść stosunku prawnego łączącego strony. W sytuacji gdy strona uprawniona do uchylecia się od skutków prawnych błędnego oświadczenia woli nie wskaże w oświadczeniu o uchyleniu, w jaki sposób rozumiała złożone przez siebie uprzednio oświadczenie, wówczas wyrażenie przez drugą stronę woli zmiany skutków prawnych wadliwej czynności zrodzi wątpliwość co do treści ukształtowanej w ten sposób czynności prawnej. Rozwiązanie pewniejsze w tym zakresie zaproponowane zostało w art. II-7:203 DCFR, gdzie przesłanką ukształtowania stosunku prawnego przez drugą stronę wadliwej czynności prawnej jest uprzednie złożenie przez stronę uprawnioną do uchylecia się oświadczenia o tym, jak rozumiała ona wadliwe oświadczenie w chwili jego złożenia. Wydaje się, że także w sytuacji, gdy z okoliczności danego przypadku wynika w sposób niebudzący wątpliwości to, jakie oświadczenie złożyłaby strona, gdyby nie wystąpił błąd, należałoby dopuścić ukształtowanie stosunku prawnego przez drugą stronę. Należałoby zatem rozważyć wprowadzenie tych dwóch okoliczności jako alternatywnych przesłanek zmiany treści stosunku prawnego. W mojej opinii w przypadku, gdy mamy do czynienia z uprawnieniami kształtującymi, przesłanki uzasadniające złożenie oświadczenia o ich wykonaniu powinny zostać uregulowane w sposób wyczerpujący i precyzyjny, aby wyeliminować stan niepewności co do treści łączącego strony stosunku prawnego.

Z podobną do wyżej omówionej sytuacją mamy do czynienia na gruncie art. 125 § 2 projektu, choć w tym zakresie dla ubezskutezczenia oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli nie jest wystarczające wyłącznie złożenie oświadczenia przez drugą stronę wadliwej czynności. Wspomniany przepis przewiduje bowiem, że w razie wystąpienia przez drugą stronę wadliwej czynności prawnej z żądaniem zmiany treści tej czynności przez sąd, już po uchyleniu się przez uprawnionego od skutków wadliwego oświadczenia woli, wówczas zapadłe orzeczenie może konwalidować nieważną czynność prawną oraz ustalić treść tej czynności. Przepis art. 125 § 2 projektu należy interpretować, mając na uwadze brzmienie paragrafu pierwszego tegoż artykułu, a zatem druga strona czynności może żądać wyłącznie nadania czynności takiej treści, jakiej można by oczekiwać, gdyby nie wystąpiły okoliczności uzasadniające uchylenie się. Ponadto uprawnienie drugiej strony wadliwej czynności doznaje istotnego ograniczenia czasowego, ponieważ z żądaniem zmiany treści czynności może ona wystąpić wyłącznie niezwłocznie po otrzymaniu oświadczenia o uchyleniu się od skutków oświadczenia woli przez uprawnionego. Orzeczenie wydane przez sąd na podstawie art. 125 § 2 projektu będzie miało charakter konstytutywny. Mając na celu ochronę interesów osoby, której czynność była dotknięta wadą, autorzy projektu w art. 125 § 2 zd. 2 wprowadzili wyłączenie z kręgu podmiotów uprawnionych do żądania zmiany treści czynności na podstawie omawianego przepisu osoby, które wywołały

błąd uprawnionego lub skorzystała z groźby. Wspomniane ograniczenia, służące ochronie interesów strony, która skorzystała z uprawnienia do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli, nie eliminują jednak stanu niepewności, jaki powstaje w czasie między złożeniem oświadczenia o uchyleniu się a wydaniem konstytutywnego orzeczenia przez sąd, zwłaszcza zaś w okresie między uchyleniem się przez uprawnionego a wystąpieniem przez drugą stronę do sądu z żądaniem ukształtowania treści stosunku prawnego. Wprowadzone rozwiązanie nasuwa wątpliwości co do skuteczności rozporządzeń rzeczami, które były przedmiotem wadliwego oświadczenia czy innych czynności, wywołujących trudne do odwrócenia skutki bądź ingerujących w sferę prawną osób trzecich, dokonanych przez stronę uprawnioną, działającą w zaufaniu do złożonego oświadczenia. Posłuchanie się przez twórców projektu niedookreślonym terminem powoduje, że strona, która złożyła oświadczenie o uchyleniu się, nie ma pewności co do tego, przez jak długi okres powinna powstrzymać się z dokonywaniem czynności na podstawie oświadczenia o uchyleniu się, co niejednokrotnie osłabia jej pozycję gospodarczą. Negatywne skutki podobnego rozwiązania przyjętego przez twórców DCFR zostały w art. II.–7:207 pkt (3) ograniczone przez wprowadzenie zapisu, że strona uprawniona do wystąpienia z żądaniem ukształtowania stosunku prawnego jest obowiązana poinformować stronę, która uchyliła się od skutków wadliwego oświadczenia woli, o skorzystaniu z uprawnienia, a w dodatku realizacja uprawnienia jest możliwa tylko w sytuacji, gdy druga strona nie podjęła czynności, opierając się na złożonym uprzednio oświadczeniu. Ponadto, możliwość skorzystania z uprawnienia została ograniczona wyłącznie do przypadku, gdy podstawą uchylenia się przez drugą stronę był wyzysk. Z podobnym rozwiązaniem spotkać się można w art. 3:54 § 2 holenderskiego kodeksu cywilnego. Znajduje to swoje uzasadnienie w tym, że w przypadku wyzysku żądanie ukształtowania wadliwego stosunku prawnego przez sąd sprowadza się do rezygnacji przez osobę, która z nim występuje, z nieuczciwie uzyskanej dla siebie korzyści. Wkroczenie w sferę prawną osoby, która uchyliła się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli, ogranicza się wyłącznie do przesunięcia w jej sferę majątkową korzyści, których uprzednio została pozbawiona sprzecznie z dobrymi obyczajami. W przypadku innych wad oświadczenia woli kształtowanie sytuacji prawnej podmiotów składających wadliwe oświadczenie nie sprowadza się wyłącznie do zmniejszenia świadczenia strony uprawnionej do uchylenia się lub zwiększenia należnego jej świadczenia. W moim przekonaniu skutkiem przyznania stronie, której zachowanie niewątpliwie należy ocenić nagannie pod względem moralnym, jest zbyt daleko idące zachwianie pewności obrotu prawnego i zasada *favor contractus* powinna znaleźć zastosowanie tylko w przypadku, gdy interesy strony uprawnionej do uchylenia się nie są zagrożone. W moim przekonaniu wyłączenie możliwości żądania zmiany treści stosunku prawnego przez stronę, która wywołała błąd lub skorzystała z groźby, nie jest wystarczające i należałoby rozważyć ograniczenie tej możliwości tylko do przypadku wystąpienia wyzysku.

Obecnie obowiązujący kodeks cywilny nie rozstrzyga w sposób wyraźny problemu, do jakiego momentu należy odnosić skutki wykonania uprawnienia do uchylenia się, a więc czy oświadczenie o uchyleniu działa z mocą wsteczną, czy wywołuje jedynie skutki *ex nunc*. Wydaje się jednak, że z uwagi na charakter przesłanek uzasadniających uchylenie się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli możliwe jest wyłącznie przyjęcie skutku *ex tunc* oświadczenia o uchyleniu, a więc uznanie, że wadliwa czynność prawna jest nieważna od początku¹⁷. Przez wykonanie uprawnienia kształtującego do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli zostają zniweczone wszystkie skutki prawne dokonanej czynności, niezależnie od tego, czy mają one charakter obligacyjny, czy rzeczowy¹⁸. Jeżeli zatem wadliwa czynność prawna stanowiła kauzę innej czynności o charakterze przysparzającym, czynność ta także zostanie unieważniona.

Twórcy projektu księgi pierwszej kodeksu cywilnego podążają zasadniczo w kierunku podobnym do wyznaczonego przez przedstawicieli doktryny na gruncie obecnie obowiązującego kodeksu cywilnego. Artykuł 122 projektu w § 2 zd. 1 stwierdza bowiem, że uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli wywołuje skutek wsteczny od chwili złożenia tego oświadczenia. Od tej zasady projekt przewiduje jednak pewien wyjątek. Wprowadzony on został w art. 122 § 2 zd. 2 projektu, który stanowi, że jeżeli wymagają tego względy słuszności i rozsądku, sąd może inaczej określić skutki uchylenia się. Przepis ten ma niezwykle doniosłe znaczenie w przypadku, gdy dostosowanie zachowania stron wadliwej czynności prawnej do jej treści wywołało nieodwracalne skutki. Z takim przypadkiem mamy do czynienia w pierwszej kolejności w przypadku zobowiązań o charakterze trwałym, na co twórcy projektu zwracają uwagę w jego uzasadnieniu. Zobowiązania trwałe nie są jednak jedynym rodzajem zobowiązań, w stosunku do których mówić można o nieodwracalności skutków. Z podobnymi efektami mamy do czynienia także, tytułem przykładu, w odniesieniu do umów o jednorazowe wykonanie usługi. Problemem w wypadku umów o świadczenie jednorazowe, jeżeli skutków wykonania takich umów nie sposób odwrócić, nie jest jednak to, jak określić moment, do którego powinno się odnosić skutki uchylenia się. Możliwe jest bowiem wyłącznie bądź przyjęcie skutku *ex tunc*, zgodnie z zasadą ogólną, jednak w takim wypadku powstają wątpliwości co do tego, jak uregulować wzajemne rozliczenia stron w sytuacji, gdy przedmiotu świadczenia nie sposób zwrócić w postaci naturalnej, bądź przyjęcie skutku *ex nunc*, jednak wówczas, inaczej niż w przypadku zobowiązań o charakterze trwałym, złożenie oświadczenia o uchyleniu się pozbawione byłoby sensu, ponieważ oznaczałoby to, że uznanie świadczenia usługodawcy w wykonaniu wadliwego oświadczenia woli uznane byłoby za prawidłowe, pomimo istnienia wady. Należałoby w tej sytuacji wykluczyć możliwość przyjęcia skutku *ex nunc* oświadczenia o uchyleniu się od

¹⁷ B. Lewaszkiewicz–Petrykowska: *Wady...*, *op. cit.*, s. 178.

¹⁸ *Ibidem*.

skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli, brakuje zatem w projektowanym przepisie regulacji co do przesłanek i zakresu odpłatności za świadczenie, które zostało spełnione w wykonaniu wadliwego oświadczenia. W obecnie obowiązującym stanie prawnym rozliczenia pomiędzy uprawnionym do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli a drugą stroną umowy regulują przepisy dotyczące bezpodstawnego wzbogacenia¹⁹. Uzupełniają je, w zakresie korzystania z rzeczy na podstawie oświadczenia dotkniętego wadą, przepisy o stosunkach między właścicielem a posiadaczem, tj. art. 224 i n. k.c., regulujące wzajemne rozliczenia stron za korzystanie z rzeczy na podstawie wzruszonej umowy²⁰. W moim przekonaniu rozwiązanie zaproponowane w projekcie nie jest dostatecznie precyzyjne. Interpretując przepis art. 122 § 2 zd. 2 projektu w powiązaniu ze zd. 1, nasuwa się myśl, że sąd uprawniony jest wyłącznie do wskazania w orzeczeniu innej chwili, z którą realizują się skutki uchylenia się, niż chwila zawarcia umowy. Rozpatrując dwa wspomniane przepisy w oderwaniu od siebie, można dojść do wniosku, że kompetencje sądu w określeniu skutków uchylenia się zostały zakreślone zbyt szeroko, mogą doprowadzić do niepewności prawa. Przepis, na którym wzorowali się twórcy projektu, a więc art. 3:53 § 2 holenderskiego kodeksu cywilnego, jest w tym zakresie znacznie bardziej szczegółowy. Przyznaje bowiem kompetencję sądu do całkowitej lub częściowej modyfikacji skutków uchylenia się, z jednoczesną możliwością nakazania stronie, która odniosłaby nieuzasadnioną korzyść na skutek takiej modyfikacji, aby wydała tę korzyść w pieniądzu drugiej stronie. Wydaje się zatem, że przepis art. 122 § 2 zd. 2 wymaga doprecyzowania kompetencji sądu. Należałoby w mojej opinii wskazać, że sąd może nie tylko inaczej określić skutki uchylenia się, lecz także wskazać stronom sposób, w jaki powinny dokonać wzajemnych rozliczeń.

Z żądaniem modyfikacji skutków oświadczenia o uchyleniu na podstawie art. 122 § 2 zd. 2 projektu mogą wystąpić obydwie strony wadliwej czynności prawnej, sąd zaś jest obowiązany do uwzględniania całokształtu okoliczności sprawy, mając na uwadze względy słuszności i rozsądku.

IV. WYGAŚNIĘCIE UPRAWNIENIA DO UCHYLENIA SIĘ OD SKUTKÓW PRAWNYCH WADLIWEGO OŚWIADCZENIA WOLI

Skutek w postaci wygaśnięcia uprawnienia kształtującego do uchylenia się od skutków wadliwego oświadczenia woli wywołuje w szczególności wpływ termi-

¹⁹ Z. Radwański (w:) *System prawa prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. Z. Radwańskiego, wyd. 2, Warszawa 2008, s. 451; S. Rudnicki (w:) S. Dmowski, S. Rudnicki: *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, Warszawa 2011, s. 432.

²⁰ B. Lewaszkiwicz-Petrykowska: *Wady...*, *op. cit.*, s. 178.

nu zawitego²¹. Charakter terminu zawitego ma zarówno termin, o którym mowa w art. 88 § 2 k.c.²², jak i termin wskazany w art. 124 § 1 projektu. W braku regulacji kodeksowej obejmującej problematykę terminów zawitych możliwa była wyłącznie rekonstrukcja charakterystyki tego zagadnienia na podstawie przepisów szczególnych. Termin zawity nie podlega co do zasady reżimowi przepisów o przedawnieniu, choć orzecznictwo dopuszcza ich zastosowanie w drodze analogii w nielicznych sytuacjach²³.

Na gruncie kodeksu cywilnego przedstawiciele doktryny przyjmują, że z charakteru terminu do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli wynika, iż nie może on być przedłużany ani skracany, nie ulega też przerwie ani zawieszeniu²⁴. Twórcy projektu księgi pierwszej kodeksu cywilnego, wprowadzając do ogólną regulację terminów zawitych, wskazali sytuacje, w których mamy do czynienia z wyjątkiem od tychże zasad.

Termin, z którego upływem wygasa uprawnienie do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli na gruncie kodeksu cywilnego, jak również na gruncie projektu, jest terminem rocznym. Nieco odmiennie został natomiast określony moment, od którego rozpoczyna się bieg tego terminu w obydwu regulacjach. Na podstawie art. 88 § 2 k.c. termin zawity biegnie od chwili wykrycia błędu, a w przypadku groźby — od chwili, gdy stan obawy ustał. Na gruncie projektu dla wszystkich wad uzasadniających uchylenie się od skutków wadliwego oświadczenia woli początek terminu został określony jednakowo i jest nim chwila dowiedzenia się o okolicznościach uzasadniających skorzystanie z uprawnienia do uchylenia oraz uzyskania swobody działania. Projekt bazuje na art. II.–7:210 DCFR, jednak nie powieliła rozwiązań przyjętych w projekcie europejskim. W szczególności dla rozpoczęcia biegu terminu do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli wymaga spełnienia łącznie dwóch przesłanek, tj. powzięcia wiadomości o okolicznościach powodujących wadę i uzyskania możliwości działania. Intencją twórców było zapewne uniknięcie kazuistycznej metody określenia chwili, z którą rozpoczyna się termin do uchylenia się od skutków wadliwego oświadczenia woli, jednak zaproponowane rozwiązanie wydaje się nie do końca poprawne. Dla porównania, powołane uprzednio kodyfikacje europejskie nie stronią od wskazywania właściwego momentu dla każdego typu wady z osobna. Artykuł 1304 francuskiego kodeksu cywilnego przewiduje, że termin liczy się od czasu, kiedy groźba przestała działać, zaś w przypadku błędu lub podstęp — od momentu, kiedy zostały wykryte. Analogicznie normuje tę kwestię w przypadku groźby i błędu § 123 ust. 2 niemieckiego kodeksu cywilnego. Holenderski kodeks cywilny wyróżnia nadużycie

²¹ J. Ignatowicz (w:) *System prawa cywilnego — część ogólna*, t. I, pod red. S. Grzybowski, Ossolineum 1985, s. 845; F. Sporek, A. Stępień–Sporek: *Przedawnienie i terminy zawite*, Warszawa 2009, s. 141.

²² A. Stępień–Sporek: *Przedawnienie...*, *op. cit.*, s. 167.

²³ Por. wyrok SN z dnia 6 czerwca 2003 r., IV CK 274/02, LEX nr 146440.

²⁴ B. Lewaszkiewicz–Petrykowska: *Wady...*, *op. cit.*, s. 177.

okoliczności, dla którego termin do uchylenia, podobnie jak w przypadku groźby, zaczyna się z chwilą, kiedy przestaje ono mieć wpływ na działanie uprawnionego do uchylenia się, a w odniesieniu do podstępu i błędu — z chwilą ich wykrycia, zgodnie z 3:52 § 1. W projekcie księgi pierwszej kodeksu cywilnego problematyczna wydaje się kwestia określenia początku biegu terminu do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli w przypadku wyzysku. O ile dla przypadku groźby i błędu można wskazać odrębnie i jednoznacznie, o jaki moment chodzi, odwołując się do ustania stanu obawy lub do faktu wykrycia błędu, o tyle w przypadku wyzysku okoliczności będące przesłanką uznania, że mamy do czynienia z tą wadą, są zróżnicowane. Można je podzielić na dwie grupy. Pierwsza obejmuje okoliczności, które wiążą się z brakiem dostatecznej wiedzy po stronie osoby uprawnionej do uchylenia się i spośród dwóch momentów wskazanych w art. 124 § 1 projektu znaczenie dla ustalenia właściwego terminu będzie miało dowiedzenie się o okolicznościach uzasadniających uprawnienie do uchylenia się. Druga grupa dotyczy pewnego stanu zależności pomiędzy stronami i w tym zakresie dla ustalenia początku terminu do uchylenia się istotna wydaje się chwila uzyskania swobody działania. Nie jest jednak pożądane, aby między wspomnianymi dwiema okolicznościami wymienionymi w art. 124 § 1 stawiać znak koniunkcji, wymagając spełnienia ich obydwu jako przesłanki uchylenia się od wadliwego oświadczenia woli. Okolicznością stanowiącą podstawę rozpoczęcia biegu terminu do uchylenia się od wadliwego oświadczenia woli nie powinien być fakt, który jest zrealizowany już w momencie składania wadliwego oświadczenia woli, jej wprowadzenie prowadzi zaś do powstania *ius superfluum*. Z tych samych powodów w moim przekonaniu nie jest właściwe także wymaganie, aby jedna z wspomnianych okoliczności została spełniona, by rozpoczął się bieg terminu do złożenia oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli, a więc aby twórcy projektu posłużyli się spójnikiem „lub” w miejsce „oraz”, tak jak to zostało zaproponowane w art. II.–7:210 DCFR. Wówczas bowiem, w większości przypadków wystąpienia wady, jedna z przesłanek uzasadniających rozpoczęcie biegu terminu do uchylenia się byłaby spełniona już z momentem dokonania wadliwej czynności, więc stawianie pomiędzy nimi alternatywy podważałoby w ogóle sens wskazywania terminu początkowego dla złożenia oświadczenia o uchyleniu się od skutków wadliwej czynności. Najbardziej precyzyjne wydaje się opisanie momentu właściwego dla rozpoczęcia biegu wspomnianego terminu z osobna dla każdej wady oświadczenia woli, przy zwróceniu uwagi w przypadku wyzysku na taką okoliczność, której wystąpienie mogłoby uzasadnić rozpoczęcie biegu terminu do uchylenia się od skutków wadliwego oświadczenia woli we wszystkich przypadkach, o których mowa w art. 121 § 1 projektu. W odniesieniu do błędu byłaby to zatem chwila jego wykrycia, dla groźby moment uzyskania swobody działania, zaś dla wyzysku, idąc śladem holenderskiego kodeksu cywilnego — mogłaby to być chwila, z którą stan będący podstawą uchylenia ustaje.

Ustalenie w sposób właściwy początku biegu omawianego terminu zawitego ma na gruncie projektu księgi pierwszej kodeksu cywilnego ogromne znaczenie, bowiem początek biegu terminu do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli jest także chwilą, od której liczy się czas na złożenie oświadczenia o potwierdzeniu wadliwej czynności prawnej.

Termin do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli może na gruncie przepisów projektu ulec zawieszeniu w przypadku, o którym mowa w art. 125 § 1 zd. 2 projektu, a więc na czas trwania postępowania w przedmiocie ukształtowania treści stosunku cywilnoprawnego łączącego strony wadliwej czynności prawnej przez sąd. Zgodna z brzmieniem tego przepisu może być jedynie wykładnia przyjmująca, że zawieszony termin do złożenia oświadczenia o uchyleniu się biegnie dalej po uprawomocnieniu się orzeczenia sądu w przedmiocie odmowy ukształtowania treści czynności prawnej. W przypadku zaś uprawomocnienia się orzeczenia o zmianie treści wadliwej czynności, uprawnienie do uchylenia się wygasa. Należałoby jednak zastanowić się nad zasadnością wprowadzenia do projektu przepisów o zawieszeniu terminu do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli. Zaproponowane rozwiązanie prowadzić może do wykorzystywania instytucji zawieszenia omawianego terminu zawitego przez stronę uprawnioną do wystąpienia z powództwem o ukształtowanie na podstawie art. 125 § 1 projektu wyłącznie w celu przedłużenia terminu do uchylenia się. Doprowadzić to może do istotnego naruszenia pewności obrotu prawnego, która zabezpieczona była w kodeksie cywilnym poprzez wprowadzenie niepodlegającego zawieszeniu, krótkiego — rocznego terminu do uchylenia się.

Zawieszenie biegu omawianego terminu zawitego może nastąpić wyłącznie w przypadku, gdy z wnioskiem o nadanie wadliwej treści, jakiej można byłoby oczekiwać, gdyby nie wystąpiły okoliczności uzasadniające uchylenie się, występuje osoba, która złożyła wadliwe oświadczenie. W sytuacji, o której mowa w art. 125 § 2 projektu, a więc gdy z żądaniem występuje druga strona czynności prawnej, nieuwzględnienie przez sąd wniosku tejże strony powoduje utrzymanie w mocy oświadczenia uprawnionego o uchyleniu się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia. Otrzymanie tego oświadczenia jest wszakże jedną z przesłanek wystąpienia do sądu przez drugą stronę wadliwej czynności prawnej. Nie może być mowy o zawieszeniu terminu w sytuacji, kiedy oświadczenie o uchyleniu zostało już złożone przez uprawnionego. Wystąpienie przez drugą stronę z nieuzasadnionym wnioskiem o zmianę treści czynności nie powinno powodować konieczności ponownego złożenia oświadczenia o uchyleniu się. W takim przypadku mamy do czynienia z powrotem do sytuacji sprzed wszczęcia postępowania. Jeżeli natomiast wniosek drugiej strony okaże się zasadny, konstytutywne orzeczenie sądu o zmianie treści wadliwego stosunku prawnego wiąże strony i znosi skutki złożenia przez uprawnionego oświadczenia o uchyleniu się. Ponadto, termin do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli może ulec zawieszeniu w przypadkach, o których mowa w art. 195 projektu.

Projekt księgi pierwszej kodeksu cywilnego przewiduje wyjątek od zasady wygaśnięcia uprawnienia do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli z upływem terminu zawitego. Przepis szczególny w tym zakresie stanowi art. 194 projektu, który stwierdza, że sąd może nie uwzględnić upływu terminu zawitego, jeżeli opóźnienie w dokonaniu czynności zmierzającej do ukształtowania treści stosunku prawnego jest usprawiedliwione wyjątkowymi okolicznościami i nie jest nadmierne. Zgodnie z brzmieniem tego przepisu przy spełnieniu określonych w nim przesłanek, uprawnienie do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli nie wygasa z chwilą upływu rocznego terminu zawitego, lecz z ustaniem wyjątkowych okoliczności usprawiedliwiających opóźnienie w złożeniu oświadczenia o uchyleniu.

Drugą przesłanką uzasadniającą wygaśnięcie uprawnienia do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli jest potwierdzenie wadliwego oświadczenia przez uprawnionego do uchylenia się od jego skutków. Potwierdzenie oświadczenia dotkniętego wadą jest instytucją, która znana już była w polskim systemie prawnym w okresie obowiązywania na ziemiach polskich kodeksu Napoleona²⁵ oraz niemieckiego kodeksu cywilnego²⁶, obecnie zaś obowiązujący kodeks cywilny nie przewiduje *expressis verbis* możliwości potwierdzenia czynności dotkniętej wadą. Jak podkreśla się w literaturze²⁷, potwierdzenie czynności prawnej jest oświadczeniem woli składanym przez osobę uprawnioną do nadania skuteczności czynności prawnej dotkniętej sankcją bezskuteczności zawieszonyj, w związku z czym posługiwanie się tą terminologią dla określenia oświadczenia o rezygnacji z uprawnienia do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli nie jest prawidłowe. Zwraca się uwagę, że w tym wypadku należy mówić raczej o zrzeczeniu się uprawnienia do wzruszenia czynności prawnej²⁸, które skutkuje nadaniem wadliwemu oświadczeniu woli pełnej skuteczności. Zachowanie strony uprawnionej do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli,

²⁵ Artykuł 1338 kodeksu Napoleona, o niezmienionej od daty jego uchwalenia treści, przewiduje (jak czytamy w przekładzie na język polski J.J. Litauera: *Prawo cywilne obowiązujące na obszarze b. Kongresowego Królestwa Polskiego*, Warszawa 1929, s. 553), że: „Akt stwierdzenia lub przyjęcia za dobre zobowiązania, przeciw któremu prawo dopuszcza skargę o nieważność lub o zerwanie, o tyle tylko jest ważny, o ile obejmuje istotę tego zobowiązania, wzmiankę o podstawie skargi o zerwanie i zamiar naprawienia wady, na której się skarga ta opiera. W braku aktu potwierdzenia lub przyjęcia za dobre dostatecznym jest, aby zobowiązanie było dobrowolnie wykonane po czasie, kiedy zobowiązanie mogło być ważne potwierdzone lub za dobre przyjęte. Potwierdzenie, przyjęcie za dobre lub wykonanie dobrowolne, w formie i w czasie przez prawo wskazanych, pociąga za sobą zrzeczenie się środków i ekscypj, jakie przeciw temu aktowi służyły, co wszakże nie ubliża prawom osób trzecich”.

²⁶ Paragraf 144 niemieckiego kodeksu cywilnego (*Bürgerliches Gesetzbuch*), o niezmienionej od daty jego uchwalenia treści, przewiduje (jak czytamy w przekładzie na język polski wydanym w 1923 r. przez Ministerstwo Sprawiedliwości jako X tom serii *Zbiór Ustaw Ziem Zachodnich*), że: „Zaczeplenie jest wykluczone, jeśli osoba uprawniona do zaczepienia potwierdzi czynność prawną podlegającą zaczepieniu. Potwierdzenie to nie wymaga formy, dla czynności prawnej przepisanej”.

²⁷ Z. Radwański (w.): *System prawa prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne — część ogólna*, *op. cit.*, s. 452; B. Lewaszkiewicz–Petrykowska (w.): *System prawa cywilnego*, t. I, *Część ogólna*, pod red. S. Grzybowskiego, Wrocław 1985, s. 716.

²⁸ B. Lewaszkiewicz–Petrykowska (w.): *System prawa cywilnego*, t. I, *Część ogólna*, *op. cit.*, s. 716.

które będzie ujawniało w sposób dostateczny jej wolę nadania waloru pełnej ważności i skuteczności wadliwemu oświadczeniu, będzie mogło zostać potraktowane jako oświadczenie o zrzeczeniu się uprawnienia do uchylecia się. W takich okolicznościach następcze uchYLECIE SIĘ OD SKUTKÓW PRAWNYCH WADLIWEGO OŚWIADCZENIA woli przez tę stronę nie będzie możliwe, mimo że na gruncie kodeksu cywilnego sytuacja taka nie została uregulowana wprost. Wyeliminowanie wątpliwości co do tego, od którego momentu oświadczenie o zrzeczeniu się uprawnienia może być złożone oraz jaką formę i treść powinno przybrać, wydaje się jednak pożądane. Z tych względów, jak się wydaje, twórcy projektu księgi pierwszej kodeksu cywilnego zdecydowali się na wprowadzenie instytucji potwierdzenia wadliwej czynności prawnej, inspirowane się przepisami francuskiego, niemieckiego i holenderskiego kodeksu cywilnego.

Potwierdzenie wadliwej czynności prawnej jest oświadczeniem woli. Zarówno kodeks cywilny francuski, jak i kodeks niemiecki nie ustanawiają szczególnych wymagań co do formy, w jakiej oświadczenie to powinno zostać złożone. Projekt księgi pierwszej kodeksu cywilnego również przyjmuje takie rozwiązanie. W związku z powyższym, na podstawie art. 78 § 2 projektu oświadczenie o potwierdzeniu oświadczenia dotkniętego wadą może zostać wyrażone przez każde zachowanie się uprawnionego nakierowane na wywołanie skutków prawnych w postaci konwalidacji wadliwego oświadczenia.

Oświadczenie o potwierdzeniu może w pierwszej kolejności zostać złożone w każdej formie szczególnej przewidzianej w projekcie księgi pierwszej kodeksu cywilnego, w tym w formie dokumentowej, o której mowa w art. 106. Nie ma przeszkód, aby oświadczenie to zostało złożone ustnie. Oświadczenie o potwierdzeniu wadliwej czynności prawnej może także zostać wyrażone w sposób dorozumiany. Najbardziej doniosłe znaczenie będzie miało w tym zakresie przystąpienie do wykonania zobowiązania przez uprawnionego do uchylecia się od skutków prawnych złożonego oświadczenia woli. Możliwość taką wprost przewiduje przepis art. 1338 francuskiego kodeksu cywilnego. Potwierdzenie wadliwej czynności prawnej przez przystąpienie do jej wykonania, jak i w każdy inny prawem przewidziany sposób, będzie mogło zostać dokonane najwcześniej z chwilą rozpoczęcia biegu terminu do uchylecia się od skutków wadliwego oświadczenia. Wykluczona zatem została możliwość uznania, że przystąpienie przez osobę, której oświadczenie dotknięte było wadą, do wykonania tejże czynności przed nadejściem dnia, w którym dowodziła się o okolicznościach uzasadniających uchYLECIE SIĘ ORAZ UZYSKAŁA SWOBODĘ DZIAŁANIA, jest przejawem jej woli nadania pełnej skuteczności wadliwej czynności prawnej. Należy także podkreślić, że ocena znaczenia, jakie można nadać przystąpieniu do wykonania wadliwej czynności prawnej przez stronę uprawnioną do uchylecia się, musi następować z uwzględnieniem przepisów dotyczących oświadczeń woli. Należy zatem każdorazowo zbadać, kierując się przesłankami z art. 78 § 2 projektu, czy wykonanie zobowiązania nakierowane było na wywołanie skutku

w postaci utrzymania wadliwego oświadczenia w mocy. Przystąpienie do wykonania zobowiązania może być motywowane chęcią nienarażenia się na zarzut zwłoki w wykonaniu zobowiązania w sytuacji, gdy strona uprawniona do uchylenia się nie jest pewna, czy przysługuje jej uprawnienie. Jeżeli zachowanie strony uprawnionej do uchylenia się nie pozwala na stwierdzenie, że jej działanie wyraża wolę utrzymania skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli, wówczas nie będzie możliwe uznanie, że przystąpienie do wykonania zobowiązania można poczytać za oświadczenie woli o potwierdzeniu wadliwej czynności prawnej.

Uprawnienie do uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli wygasa także z chwilą uprawomocnienia się konstytucyjnego orzeczenia sądu zmieniającego treść wadliwej czynności prawnej, zgodnie z art. 125 § 1 zd. 2 *in fine*.

IZABELA NOWACKA

RIGHT TO AVOID A DEFECTIVE DECLARATION OF INTENT
IN THE DRAFT OF THE FIRST BOOK
OF THE NEW POLISH CIVIL CODE

S u m m a r y

The purpose of the article is to indicate the main problems emerging during interpretation of the provisions of the draft proposal of the First Book of the new Civil Code concerning the right to avoid a defective declaration of intent. The draft proposal, prepared in October 2008 by the Commission for the Codification of the Civil Law by the Minister of Justice, introduces concepts significantly different from the ones contained in the Polish Civil Code currently in force. Thus, the author attempts to present her critical analysis of the draft provisions and compare them with the existing regulations. In order to give a broader basis for the evaluation, the analysis of the provisions proposed in the draft is supplemented by the description of solutions contained both in the Draft Common Frame of Reference, which had substantially inspired the authors of the draft, as well as in the German, French and Dutch civil codes.

